

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

(Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 4, Aralık/December 2022)

Seda KURT

Dr., İstinye Üniversitesi
saydin@istinye.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-9202-9887>

Benli, Şeyma (2021). *A Unique Maqâma in Ottoman Literature: Debate Between a Fluent Woman and an Eloquent Young Husband by Nev'izâde Atâyî*. Libra Kitap

***Benli, Şeyma (2021). Osmanlı Edebiyatındaki Tek Makâme: Nev'izâde Atâyî'ye Ait Fasih Konuşan Kadın ile Belîğ Üslûplu Genç Kocanın Münâzarası*. Libra Kitap**

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 13.11.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 21.12.2022

Yayın Tarihi/Published: 30.12.2022

Atıf/Citation

Kurt, S. (2022). Benli, Şeyma (2021). A Unique Maqâma in Ottoman Literature: Debate Between a Fluent Woman and an Eloquent Young Husband by Nev'izâde Atâyî. Libra Kitap. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6 (4), 2038-2044.

<https://doi.org/10.34083/akaded.1203657>

Kurt, S. (2022). Benli, Şeyma (2021). Osmanlı Edebiyatındaki Tek Makâme: Nev'izâde Atâyî'ye Ait Fasih Konuşan Kadın ile Belîğ Üslûplu Genç Kocanın Münâzarası. Libra Kitap. *Journal of Academic Language and Literature*, 6 (4), 2038-2044.

<https://doi.org/10.34083/akaded.1203657>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

*Bu çalışma, [Creative Commons Atıf 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.

Öz

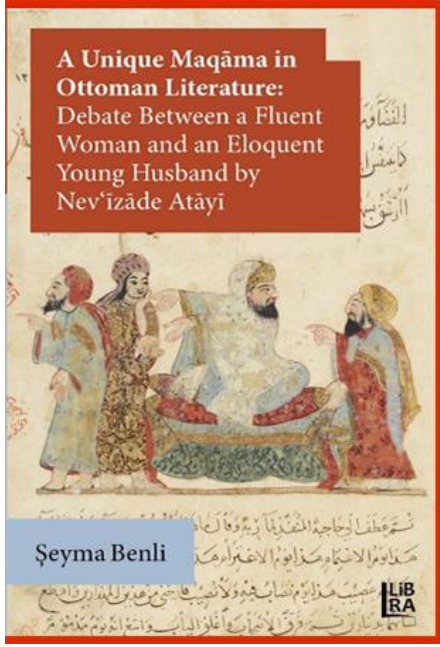
Bir Arap edebiyatı edebî türü olan makâmede; bilgisi, fasih ve belîğ hitabetiyle insanlarda hayranlık uyandıran dilenci hüviyetinde şehir şehir dolaşan bir kahramanın başından geçenler, bir râvî tarafından anlatılır. Makâmenin asıl maksadı; ayet ve hadisleri, Arap atasözlerini ve Arap dilinin inceliklerini ustalıkla bir arada kullanarak edebî hünere göstermektir. İçinde şiirlerin de bulunduğu inşâ üslubuna dayalı olan makâme türü, eğitici yönü sebebiyle nasihatname özelliği de taşımaktadır. Arap edebiyatında ilk defa bu türde edebî eser kaleme alan Bediüzzamân Hemedânî olup bu türe klasik şeklini Harîrî vermiştir. Bu çalışma, “Benli, Şeyma (2021). A Unique Maqâma in Ottoman Literature: Debate Between a Fluent Woman and an Eloquent Young Husband by Nev'izâde Atâyî. İstanbul: Libra Kitap. 116 s. ISBN: 9786258472141” künyeli Nev'izâde Atâyî'ye ait bir makâmeyi konu alan kitabı tanıtmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Makâme, Münâzara, Nev'izâde Atâyî, Osmanlı edebiyatı.

Abstract

In the maqamah, which is a literary genre of Arabic literature, a narrator tells the story of a hero travelling from city to city as a beggar whose knowledge, eloquence and eloquent oratory arouse admiration in people. The main purpose of the maqâma is to show literary prowess by skilfully combining verses and hadiths, Arabic proverbs and the subtleties of the Arabic language. This study “Benli, Şeyma (2021). A Unique Maqâma in Ottoman Literature: Debate Between a Fluent Woman and an Eloquent Young Husband by Nev'izâde Atâyî. İstanbul: Libra Kitap. 116 p. ISBN: 9786258472141” which is about a maqâma of Nev'izâde Atâyî, aims to introduce the book.

Keywords: Maqâma, Debate, Nev'izâde Atâyî, Ottoman literature.

Giriş

Klasik Türk Edebiyatı çalışmaları çerçevesinde *makâme* türünde kaleme alınmış bir eserin varlığı, Şeyma Benli'nin kitabından (*Osmanlı Edebiyatındaki Tek Makâme: Nev'izâde Atâyî'ye Ait Fasîh Konuşan Kadın ile Belîğ Üslûplu Genç Kocanın Münâzarası*) önce bilinmemekteydi. *A Unique Maqâma in Ottoman Literature: Debate Between a Fluent Woman and an Eloquent Young Husband by Nev'izâde Atâyî*, on yedinci yüzyılın başlarında “münâzara” türünde yazılan Türk edebiyatının tespit edilen tek *makâmesini* tanıtır.

Benli, kitabının ön sözünde “Klasik Türk Edebiyatında Münâzara” adlı doktora tezi (Benli, 2021b) üzerine araştırma yaptığı sırada Atâyî (ö. 1045/1635)'nin *makâmesine* rastladığını ifade eder. Bir “münâzara” olan bu eserin “*makâme*” özelliği taşıdığı fark ve tespit edilmesi, Benli'nin Arap edebiyatının edebî türlerine de vukufiyetini ortaya koyar. Bu bakımdan eser, hem bir *münâzara* hem de bir *makâme* olarak klasik Türk edebiyatı çalışmalarına değerli bir katkı sunar.

Makâme, dilenci kılığında şehir şehir dolaşan fasîh ve belîğ bir kahramanın başından geçenlerin bir râvî tarafından aktarıldığı, asıl maksadı edebî hüner göstermek olan, içinde şiirlerin de bulunduğu inşâ üslubuna dayalı Arap edebiyatı kökenli bir edebî türdür. Arap edebiyatında ilk defa bu türde eser kaleme alan Bediüzzamân Hemedânî (ö. 398/1008) olup bu türü olgunluk seviyesine eriştiren Harîrî (ö. 516/1122)'dir. Harîrî'nin elli *makâmeden* oluşan eseri olan *Makâmât'*inin Arap, Fars, İbrani ve Türk edebiyatlarında taklit ve tercümeleleri bulunmaktadır (Kurt, 2021, s. 18-19).

Kitabın bölümlenmesine bakıldığında *makâme* türünün özellikleri ve diğer milletlerin edebiyatlarına etkilerine işaret edilen girişi takiben dört ana başlık ve dört ekin bulunduğu görülür. Giriş bölümü; *makâme* türünün Arap edebiyatında ortaya çıktığını, yakın coğrafyalarda bu türde eser verildiğini fakat bu türün kendine has özellikleri sebebiyle geniş coğrafyalara yayılmadığını (s. 9-10); Türk edebiyatında ise *makâme* türünün daha çok Arap edebiyatının meşhurlarından Harîrî'nin eseri olan *Makâmât'*a yapılan tercümeleler dolayısıyla bilindiğini ifade eder (s. 11-12).

Kitabın “Nev'izâde Atâyî and the Maqâma's Attribution to Him” başlıklı birinci bölümü, Atâyî'nin hayatı ve eserleri hakkında tezkireler ve diğer biyografik kaynaklardan hareketle bilgi verdikten sonra *makâmenin* Atâyî'ye aidiyetini ispatlar (s. 17).

“The Maqâma” başlıklı ikinci bölümün “Description of the Manuscript and Date of Writing” adlı ilk alt başlığında Atâyî'nin *makâmesinin* künye bilgileri verildikten sonra nüsha tavsifi yapılır (s. 19). İkinci bölümün “The Subject of the Maqâma” adlı ikinci alt başlığında *makâmenin* konusu ele alınırken “Maqâme or Debate?” adlı üçüncü alt başlığında eserin edebî türünün *makâme* mi yoksa *münâzara* mı olduğu tartışılır. *Makâmelerin* seyâhat-nâme, mektup ve münâzara gibi türleri sentezleyen bir edebî tür olduğuna işaret edilir (s. 26).

Kitabın “The Connections between Arabic, Persian and Turkish Maqâmas” başlıklı üçüncü bölümü, Atâyî'nin *makâmesinin* Bedüzzamân Hemedânî'nin Şâmiyye, Harîrî'nin *Tebriziyye* ve Hamîdî (ö. 559/1164)'nin *Hükümetü'z-Zevceyn* adlı *makâmelerini* hem üslup hem de konu bakımından yansıttığını söyler (s. 27). Bu bölümde Atâyî'nin *makâmesi* de dâhil olmak üzere dört eser, karı-kocanın birbirlerini yermesi ve kendilerini övmesi bakımından benzer ve farklı yönleri işaret edilerek karşılaştırılır (s. 31-33).

Kitabın üçüncü bölümünde, Atâyî'nin eserinde râvî adının Mirdâs-ı Hemedânî ve tasvir edilen şehrin Sâr olması, Bedüzzamân Hemedânî ve onun *Makâmât'*ındaki bir *makâme* olan *Sâriyye* ile bağdaştırılır. Bu iki ipucu, Atâyî'nin *makâme* türünün öncüsü olan Bedüzzamân Hemedânî'yi takip ettiği şeklinde yorumlanır (s. 29). Fakat bu yorum, Atâyî'nin *makâmesinin* bir tercüme metni olarak incelenmemesi sebebiyle desteklenmez. Bu sebeple eserin Türk edebiyatında *Makâmât'*a yapılan tercümelere (s. 11-12) bir yenisi olarak eklendiği belirtilmez. Bu noktada tercümenin bugünkü anlamda çeviriden farklı bir ifade olduğunu söyleme gereği vardır. Levend'e göre Klasik Türk Edebiyatı dâhilinde tercüme biçimleri şöyledir:

- a. *Aslını bozmamak için kelime kelime yapılan,*
- b. *Kelime kelime olmamakla birlikte, aslına uygun yapılan,*
- c. *Konusu aktararak yapılan,*
- ç. *Genişletilerek yapılan* (Levend, 2015, s. 80).

Paker de bu hususta Levend ile benzer düşüncede olduğunu belirterek tercümenin kapsamını şöyle ifade eder:

...pratikte terceme bir terim olarak düzenlamda, kaynak metnin içeriğini hiç değiştirmemiş, onun metin-içi normlarına bağlı kalmış bir erek metni tanımlayabildiği gibi, kaynak metne müdahale yoluyla eksiltilmiş,

genişletilmiş, katkılarla zenginleştirilmiş bir erek metni de tanımlayabilir
(Paker, 2014, s. 68).

Kitabın üçüncü bölümünün bir alt başlığı olarak Atâyi'nin *makâmesinin konusu aktarılarak ve genişletilerek* (Levend, 2015, s. 80) yahut *kaynak metne müdahale yoluyla eksiltilmiş, genişletilmiş, katkılarla zenginleştirilmiş* (Paker, 2014, s. 68) bir tercüme metni olarak ele alınmaması, çalışmanın tamamlanmayı bekleyen bir yönüdüş. Kronolojik olarak kendisinden önce yazılmış üç eserden hangisinin Atâyi'nin “kaynak metni” olabileceği, Atâyi'de “erek metin” olarak nelerin aynı kalıp nelerin “yeniden yazıldığı” kitabın bir sonraki baskısında cevabı aranacak sorulardandır.

“Why is the Turkish Maqâme unique in Ottoman Literature?” başlıklı dördüncü bölüm, Türk edebiyatında *makâme* türünün yayılmama sebepleri üzerinde durur ve bu türün tek örneğinin 17. yüzyılda inşâ üslubunun zirve olduğu dönemde yazılmasını çok yerinde bulur (s. 37-38). Atâyi, kaynaklarda süslü nesir olarak da ifade edilen inşâ üslubuyla eserler kaleme almasının yanında, bu üslubun önemli temsilcilerinden olan Veysi (ö. 1037/1628)'nin *Dürretü't-tâc fi sîreti sâhibi'l-mi'râc* adlı siyeri üzerine bir zeyl de (Donuk, 2015) kaleme almıştır. Bu bakımdan Türk edebiyatının tek *makâmesinin* -ve varsa henüz tespit edilemeyen *makâmelerinin*-inşâ üslubunun doruk noktasına ulaştığı 17. yüzyılda yazılması beklenen bir durumdur.

Kitabın sonuç bölümünde *makâme* türündeki eserlerin birden çok *makâmeyi* ihtiva etmesine rağmen Atâyi'nin eserinin tek *makâmeden* olduğu için bir deneme suretinde olduğu ve başka *makâmelerle* zenginleştirilmediği için bir dibâce veya mukaddime içermediği ifade edilir (s. 39). Atâyi, tek bir *makâme* yazmasına rağmen bu türün teknik yönlerini başarılı bir şekilde uygular (s. 41).

Kitabın ilk ekinde Atâyi'nin *makâmesi*, transkripsiyon alfabesi ile Latin harflerine aktarılıp (s. 45-59) ikinci ekte eserin diliçi çevirisi verilir (s. 60-75). Klasik Türk edebiyatı çalışmaları kapsamında son dönemlerde önem kazanan diliçi çeviriler, özellikle alana yeni dâhil olmuş veya alan dışından bu çalışmalara başvuran araştırmacılar için kolaylık sağlamaktadır. Diliçi çeviri ile transkripsiyon metninin aynı sayfa içinde alt alta yahut iki sayfada yan yana bulunması, araştırmacıların her iki metni bir arada görmesine imkân vermektedir. Kitabın üçüncü ekinde Atâyi'nin *makâmesinin* İngilizce tercümesi (s. 76-92) ve dördüncü ekinde eserin Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi R. 1992 numarada bulunan yazma nüshasının tıpkıbasımı (s. 93-108) yer alır. Eserin Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi gibi içinde bulunan yazma eserlerin temininde zorluk çekilen bir kütüphaneden alınmış tek nüshasının tıpkıbasımının çalışmanın sonuna eklenmesi, araştırmacıların aklına takılan soru işaretlerinde müracaat etmesi bakımından çok kıymetlidir.

İngilizce akademik literatürde *makâme* türü hakkında yapılan yayınlar, geniş bir yer tutar. Bu kapsamda Benli tarafından *A Unique Maqâma in Ottoman Literature: Debate Between a Fluent Woman and an Eloquent Young Husband by Nev'izâde Atâyî* adlı çalışmanın İngilizce olarak kaleme alınması, klasik Türk edebiyatı eserlerinin uluslararası literatürde görünürlüğüne katkı sunmaktadır. Bununla birlikte çalışma, hem Nev'î-zâde Atâyî'ye ait yeni bir eserin gün yüzüne çıkarılması hem de yeni bir Türkçe *makâme* olması nedeniyle dikkate değerdir.

- Etik Kurul İzni** Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.
- Çatışma Beyanı** Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisi bulunmadığını, dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.
- Destek ve Teşekkür** Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluşun destek alınmamıştır.

Kaynaklar

- Benli, Ş. (2021a). A unique maqâma in Ottoman literature: Debate between a fluent woman and an eloquent young husband by Nev'îzâde Atâyî. Libra Kitap.
- Benli, Ş. (2021b). Klasik Türk edebiyatında münazara: Sümerlerden Osmanlılara bitmeyen tartışmaların hikâyesi. DBY Yayınları.
- Donuk, S. (2015). Siyer-i Veysi'ye yazılan zeyiller ve Nev'î-zâde Atâyî'nin Zeyl-i Siyer-i Veysi'si. Journal of International Social Research, 8(38), 103-141. <https://doi.org/10.17719/jisr.20153813630>.
- Kurt, S. (2021). Manastırlı Dâniş Ahmed Efendi Makâmât-ı Harîrî Şerhi Makâmât-ı Edebiyye-i Harîriyye Şerhi Melâhât-i Dânişiiyye. DBY Yayınları.
- Levend, A. S. (2015). Türk edebiyatı tarihi (2. Baskı). Dergâh Yayınları.
- Paker, S. (2014). Terceme, te'lîf ve özgünlük meselesi. Aynur, H. vd. (Ed.), Metnin halleri: Osmanlı'da telif, tercüme ve şerh (1. Baskı, s. 37-71). Klasik Yayınları.